

Nr 317.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående bemyndigande att vidtaga ändring i gällande reglering beträffande användningen av inom landet framställd sprit; given Stockholms slott den 22 maj 1942.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22 maj 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anför:

Den reglering av spritmarknaden som genomfördes år 1934 (jfr prop. nr 232, bev. utsk. utl. nr 44 samt rd. skr. nr 273) åsyftade att i viss utsträckning garantera men samtidigt också begränsa avsättningsområdena för olika slag av sprit. Regleringens innebörd var i huvudsak följande.

Till förtäringssändamål skulle principiellt få disponeras endast sprit, som vid potatisbrännerierna framställts av spannmål eller potatis. På grund av

att vissa märken av för förtäring avsedd sulfitsprit redan voro inarbetade på marknaden, medgavs dock undantag från denna regel. I den mån till följd härav sprit från potatisbrännerier undanträngdes från konsumtion, skulle motsvarande kvantiteter sådan sprit av aktiebolaget Vin- & spritcentralen försäljas till annat ändamål. Potatisbrännerierna garanterades sålunda en avsättning, som i kvantitativt hänseende bestämdes av konsumtionen av förtäringssprit. Av potatis eller spannmål framställd sprit (bortsett från vid rening uppkommande s. k. sekunda sprit) fick å andra sidan icke försäljas till annat ändamål än förtäring, i vidare mån än som möjliggjordes av sulfitsprits nyssnämnda användning till förtäringssändamål. Den potatisbrännerierna garanterade minimiavsättningen utgjorde således även ett maximum.

Till tekniska ändamål och såsom motorsprit skulle — utöver nyssnämnda mindre kvantiteter potatissprit — ifrågakomma sulfitsprit och sprit, som framställts i jästbränneri eller direkt ur melass. Spritcentralen skulle till visst fastställt pris ha att inköpa sammanlagt sex miljoner normalliter melasssprit. Kvantiteten fick icke utan Kungl. Maj:ts medgivande överskridas. Sulfitsprit skulle av spritcentralen till samma pris uppköpas till en maximerad kvantitet av fyrtio miljoner normalliter, vilket ungefärligen motsvarade sulfitspriffabrikerens dåvarande tillverkningskapacitet. Skulle så erfordras för att tillgodose marknads behov av sprit, ägde Kungl. Maj:t befogenhet att medge inköp av en större kvantitet. Avsättningen av sprit såsom motorbränsle garanterades genom vissa bestämmelser om skyldighet för importörer och tillverkare av bensin att inköpa sprit i viss proportion till importen eller tillverkningen av bensin. Beträffande prissättningen på sprit skulle såsom huvudregel gälla, att spritcentralens inköpspris skulle bereda tillverkarna full ersättning för tillverkningskostnaderna men icke någon vinst därutöver.

De sålunda beslutade principerna för marknads reglering infördes i särskilt tilläggsavtal till 1930 års avtal mellan staten och spritcentralen. Avtalen i fråga ha sedermera år 1936 förlängts för en tid av sex år.

I ett vidare sammanhang togs frågan om spritmarknadens reglering ånyo upp vid 1939 års urtima riksdag. Orsaken till att så skedde var nödvändigheten att bereda utrymme för en väsentligt ökad produktion av sulfitsprit såsom ersättningbränsle vid avspärning. I syfte att främja anläggandet av spritfabriker bemyndigades i detta sammanhang spritcentralen att träffa avtal om inköp av sulfitsprit efter delvis nya, av riksdagen godkända principer. Självkostnadsregeln bröts igenom och alla kvantitativa inskränkningar i bolagets inköpsåtaganden slopades. Samtidigt bemyndigades Kungl. Maj:t att utfärda de bestämmelser angående dispositionen av motorsprit, som kunde påkallas på grund av utvecklingen av tillgången på motorbränsle, samt att träffa överenskommelse med spritcentralen om de ändringar i och tillägg till tidigare med bolaget slutna avtal, som bleve nödvändiga i anledning av de givna bemyndigandena.

De bemyndiganden om vilka jag här erinrat taga närmast sikte på en situation, i vilken utvecklingen av tillgången på motorbränsle påkallar bestämmelser angående dispositionen av motorsprit, vilka avvika från eljest gällande

principer för avsättningen av sådan sprit. Hinder bör med hänsyn till förutsättningarna för fullmakterna ej heller möta att, om tillgången på motorsprit är otillräcklig för att täcka tillfälligt ökade behov, tillgodose dessa med för ändamålet disponibel potatissprit. En helt ny fråga måste däremot de åtgärder anses resa, som erfordras, om potatis måste disponeras för förtäring eller utfodring i sådan omfattning, att efterfrågan på förtäringssprit icke längre kan tillgodses. I detta läge bör sulfit- och melasssprit utan hinder av de för normala tider godkända regleringsprinciperna få disponeras för förtäring-ändamål. En sådan överföring ligger inom ramen för vad som varit vägledande vid utformningen av 1934 års reglering. Det synes önskvärt, att Kungl. Maj:t tillerkännes uttrycklig befogenhet att medgiva, att spritcentralen under angivna förutsättningar ersätter potatisspriten med annan sprit, utan att denna disposition vid en senare tidpunkt behöver motvägas genom ökad avsättning av potatissprit för tekniska ändamål.

Såsom nyss angivits, ha gällande avtal mellan staten och spritcentralen år 1936 fastställts att gälla för en tid av sex år. De böra alltså i år förnyas. Därvid kan det i rådande läge icke gärna ifrågakomma att blott förlänga avtalen utan hänsyn till de väsentliga förändringar i utgångspunkterna för regleringen av spritmarknaden, som följt av 1939 års beslut. En revision av avtalen kommer å andra sidan att i viss mån innebära, att man för en tid framåt binder sig i de avseenden som Kungl. Maj:t genom 1939 års fullmakt fått rätt att temporärt reglera. Det finns därför anledning att i detta sammanhang bereda riksdagen tillfälle till omprövning av frågan.

Inom finansdepartementet har utarbetats ett förslag till nytt avtal med aktiebolaget Vin- & spritcentralen under beaktande av de förändringar i principerna för spritregleringen till vilka utvecklingen givit anledning. Förslaget synes i detta sammanhang böra bringas till riksdagens kännedom. Riksdagens godkännande av avtalet torde visserligen icke erfordras, men det synes lämpligt att riksdagen vid omprövningen av Kungl. Maj:ts befogenheter på ifrågasvarande område erhåller tillfälle att taga ställning till det sätt, på vilket läget genom avtalet för viss tid framåt bindes. Avtalsförslaget torde såsom bilaga få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende.

När frågan om Kungl. Maj:ts befogenheter att med avsteg från normalt gällande principer reglera avsättningen av sprit underställes riksdagen, synes fullmakten lämpligen böra utformas så, att den även kommer att omfatta nyss berörda fall, där en brist på potatissprit nödvändiggör disposition av sprit av annat slag för förtäring ändamål.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de åtgärder för reglering av dispositionen av sprit för skilda ändamål, som utvecklingen av tillgången på olika slag av sprit må göra påkallade.

Kungl. Maj:ts proposition nr 317.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:
Rolf Arfwedson.

Bilaga.

Förslag

till

avtal mellan staten och aktiebolaget Vin- & spritcentralen.

§ 1.

Med föranledande av 2 kap. 5 § i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker upplåter Kungl. Maj:t å statens vägnar härmed för en tid av sex år från och med den 1 januari 1943 till och med den 31 december 1948 åt aktiebolaget Vin- & spritcentralen (här nedan kallat Spritcentralen) rätt att såsom partihandelsbolag inom riket bedriva handel med rusdrycker med de rättigheter och skyldigheter, som därmed följa jämlikt lag och författning, samt på följande villkor i övrigt.

Kungl. Maj:t antager icke för tid, under vilken detta avtal är gällande, annat bolag till partihandelsbolag.

Parterna äro ense om att, därest under avtalstiden särskilda förhållanden sådant påkalla, jämkningar i och tillägg till avtalet må göras.

§ 2.

Spritcentralen må, utom partihandel med rusdrycker, vari i enlighet med gällande författningar inbegripes skattefri sprit, icke idka annan verksamhet än sådan, som avser att tillverka, förädla eller på annat sätt bereda rusdrycker eller att tillverka för rörelsen erforderliga förbrukningsartiklar, denatureringsmedel o. dyl.

Beträffande redan bestående dotterbolag till Spritcentralen gäller vad i §§ 19—21 stadgas.

§ 3.

Det åligger Spritcentralen

att under den tid, avtalet gäller, driva partihandel med rusdrycker jämlikt förordningen angående försäljning av rusdrycker och förordningen angående handel med skattefri sprit,

att vid inköp, tillverkning och beredning av rusdrycker bedriva verksamheten på sådant sätt, att leverantörers och återförsäljares berättigade handelsintressen tillgodoses, att garanti vinnes för en fullt ärlig varubeteckning och att behörig hänsyn tages till den konsumerande allmänhetens smak och vanor,

att vid försäljning av rusdrycker tillämpa sådana prissättningsgrunder, att den konsumerande allmänheten skyddas mot obehörig fördyring av varorna, på samma gång som åt bolaget beredes skälig inkomst av rörelsen,

samt att, för vinnande av största möjliga besparing av omkostnader, å alla områden av sin verksamhet handhava rörelsen och anordna driften på det mest rationella och effektiva sätt.

§ 4.

Vid Spritcentralens inköp av inom riket tillverkad sprit av potatis och spannmål skall prissättningen grundas på framställningskostnaden i ett väl-skött och medelstort bränneri för framställning av dylik sprit. Vid Spritcentralens inköp av sprit, som framställts ur luten vid tillverkning av sulfitecellulosa eller eljest genom försöckring av trä eller cellulosa, skall samma regel tillämpas, där ej Kungl. Maj:t annorledes förordnat. Annan inom riket tillverkad sprit må icke utan Kungl. Maj:ts tillstånd inköpas till högre pris än det, som Spritcentralen vid samma tid lägst erlagger för motsvarande kvalitet sulfitsprit.

För sprit av samma slag och kvalitet må ej sättas olika inköpspris på grund av dess avsedda användning för olika ändamål.

§ 5.

Spritcentralen må icke utan Kungl. Maj:ts tillstånd till förtäringssändamål försälja annan inom riket tillverkad sprit än sådan, som framställts av potatis och spannmål, med mindre under samma kalenderår i stort sett motsvarande mängd sprit av sistnämnda slag, jämte vid rening av sådan sprit uppkommande s. k. sekunda sprit, av bolaget användes för försäljning jämlikt förordningen angående handel med skattefri sprit.

Sprit, som framställts av potatis och spannmål, må icke utan Kungl. Maj:ts tillstånd i större omfattning än som framgår av föregående stycke användas för försäljning jämlikt förordningen angående handel med skattefri sprit.

§ 6.

I den mån sprit, som inom riket framställts ur luten vid tillverkning av sulfitecellulosa eller eljest genom försöckring av trä eller cellulosa eller tillverkats i sammanhang med pressjästberedning eller direkt ur melass, erbjudes till vederbörligt avtalat eller eljest fastställt pris, skall Spritcentralen verkställa inköp av sådan sprit, såvida Kungl. Maj:t ej annorledes förordnar.

§ 7.

Vid Spritcentralens utförsäljning av spritdrycker av olika slag skall priset i stort sett, på sätt närmare angivits i chefens för finansdepartementet anförande till statsrådsprotokollet i propositionen nr 232 till 1934 års riksdag, beräknas efter priset på råspriten med tillägg av kostnaderna för den färdiga varans framställning samt lagrings-, distributions- och förvaltningskostnader ävensom skälig handelsvinst, dock att vid bestämmande av priset för skattefri sprit icke må beräknas handelsvinst.

§ 8.

Spritcentralen skall under tider, då försörjningen med sprit därtill för- anleder, ägna synnerlig uppmärksamhet åt att avsättningsmöjligheterna för skattefri sprit begagnas och utvecklas.

§ 9.

Spritcentralen förbinder sig:

att så bedriva försäljningen av rusdrycker till systembolagen, att dessa, i vad på Spritcentralen ankommer, kunna ställa sig till efterrättelse givna föreskrifter i avseende på systembolags inköp av, försäljningspris för samt

alkoholstyrka hos sådana drycker; skolande meningsskiljaktigheter mellan Spritcentralen och systembolag i angelägenheter rörande systembolags inköp av rusdrycker hänskjutas till avgörande av kontrollstyrelsen,

att i god tid delgiva kontrollstyrelsen företagna ändringar i försäljningspriserna på rusdrycker, så ock i övrigt tillhandagå kontrollstyrelsen med uppgifter och yttranden, som äro erforderliga för fullgörande av styrelsen åliggande tillsyn över systembolags inköp av rusdrycker m. m.,

samt att före februari månads utgång varje år till kontrollstyrelsen avlämna fullständig statistik över systembolags inköp av rusdrycker under nästföregående år, upprättad i enlighet med av kontrollstyrelsen lämnade anvisningar.

§ 10.

Spritcentralen åligger att senast den femtonde dagen i varje månad å statsverkets checkräkning i riksbanken för kontrollstyrelsens räkning insätta de belopp i omsättningsskatt å spritdrycker och å vin, som enligt vid varje tid gällande skattesatser belöpa å de rusdrycker, vilka Spritcentralen under nästföregående månad försålt.

Skattebeloppen uträknas med ledning av bolagets böcker. Samtidigt med varje inleverering skall till kontrollstyrelsen avlämnas på nämnda böcker grundad uträkning av skattebeloppen, vilken skall vara å bolagets vägnar av verkställande direktören avgiven samt till riktigheten styrkt av jourhavande revisorn.

Avskrift av bevis om insättningen jämte uppgift å det sammanlagda beloppet av de omsättningsskatter, som belöpa på varje systembolags rusdrycksinköp under ifrågavarande månad skall omedelbart tillställas kontrollstyrelsen.

§ 11.

Spritcentralen förbinder sig att med iakttagande av därom av kontrollstyrelsen meddelade föreskrifter direkt bestrida kostnaden för den statliga kontrollen vid denaturering och utlämnande av skattefri sprit ävensom kostnader för erforderliga undersökningar rörande denatureringsmedel och denatureringsmetoder.

Det åligger dessutom Spritcentralen att ersätta statsverket den beräknade kostnaden för den statliga kontrollen å handeln med skattefri sprit med ett av Kungl. Maj:t för varje budgetår bestämt belopp.

§ 12.

Staten skall ha rätt att, därest den så påfordrar och erbjuder lika förmånliga villkor som vid upplåning hos annan kunna erhållas, lämna Spritcentralen kredit intill det belopp, av vilket Spritcentralen har mera stadigvarande behov.

§ 13.

För beredande av frågor, som skola avgöras av styrelsen, ävensom för behandling av andra spörsmål av större betydelse för bolagets verksamhet, skall finnas ett direktörsråd. Rådet består förutom av verkställande direktören av två personer, som styrelsen utser, därav minst en bland de av Kungl. Maj:t förordnade styrelseledamöterna. Därjämte deltager i rådets överläggningar, men icke i dess beslut den eller de avdelningschefer, på vilkas handling ärendet ankommer. Styrelsen utser ordförande och vice ordförande i rådet, vilket sammanträder på kallelse av ordföranden eller verkställande direktören.

I en av styrelsen utfärdad instruktion bestämmes närmare området för rådets verksamhet. Åtgärd i strid mot något av rådet gjort uttalande må icke vidtagas av verkställande direktören eller annan, med mindre styrelsen godkänner den ifrågasatta åtgärden.

Vid rådets sammanträden skall föras protokoll, varav avskrift omedelbart efter justeringen tillställs samtliga styrelseledamöter och revisorer.

§ 14.

1. Spritcentralen åtager sig att med belopp, som fastställas av Kungl. Maj:t, gälda ersättningar till de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna och styrelsesuppleanterna, till jourhavande revisorn samt till de av fullmäktige i riksgäldskontoret utsedda revisorerna.

2. Spritcentralen må ej för å bolagsstämma utsedd styrelseledamot och suppleant bestämma högre ersättning än av Kungl. Maj:t fastställts för av Kungl. Maj:t utsedd styrelseledamot och suppleant.

§ 15.

Spritcentralen skall till revisorernas disposition ställa erforderliga penningmedel att av dem användas för anordnande av sifferrevision och övrig kontroll, som de pröva nödig.

§ 16.

Spritcentralen må ej själv eller genom dotterföretag förvärva aktie eller annan delaktighet i företag, som självt eller genom dotterföretag tillverkar eller försäljer rusdrycker eller maltdrycker eller som självt eller genom dotterföretag idkar hotell- och restaurantrörelse.

För förvärv av aktie eller annan delaktighet i annat företag fordras Kungl. Maj:ts medgivande.

§ 17.

Spritcentralen må ej utan Kungl. Maj:ts tillstånd sluta avtal, som innefattar åtagande för längre tid än den, för vilken parthandelsrätt upplåtits åt bolaget, utan så är att minst tre av de utav Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna i Spritcentralens styrelse biträda beslut därom; dock må utan hinder härav hyresavtal slutas till fardag, som infaller näst efter utgången av nämnda tid.

§ 18.

1. Spritcentralen må årligen avskriva å byggnaders anskaffningsvärde högst fem procent och å inventariers anskaffningsvärde högst femton procent. För ytterligare avskrivningar, som ej enligt lag skola ske, fordras Kungl. Maj:ts medgivande.

Bolaget äger verkställa avsättning till vinst- och prisregleringsfond, vilken fond ej må överstiga 10,000,000 kronor, samt till reservfond med högst 1,000,000 kronor årligen intill dess fonden uppgår till 20,000,000 kronor.

Annan avsättning till fonder må ej äga rum utan Kungl. Maj:ts medgivande.

2. Skulle den till utdelning tillgängliga årsvinsten ej förslå till fem procent utdelning å bolagets preferensaktiekapital, skall staten vara förpliktad att av de enligt § 10 influtna skattemedlen tillgodoföra bolaget så stort belopp, som erfordras, för att utdelningen å preferensaktierna av fem procent må kunna ske.

§ 19.

Spritcentralen må ej ikläda sig ekonomiska förpliktelser för dotterföretag eller lämna dotterföretag försträckning.

§ 20.

Spritcentralen må, så länge dotterbolag är anslutet till Spritcentralen, icke utan Kungl. Maj:ts tillstånd vidtaga eller biträda åtgärd, varigenom Spritcentralens inflytande över bolagets rörelse och verksamhet förminskas.

§ 21.

Spritcentralen förbinder sig att tillse:

att ändring i dotterbolags ordning icke vidtages utan Kungl. Maj:ts medgivande,

att minst två av ledamöterna i varje dotterbolags styrelse utses bland de av Kungl. Maj:t tillsatta ledamöterna i Spritcentralens styrelse,

att den av Kungl. Maj:t tillsatte revisorn hos Spritcentralen jämväl utses till revisor hos dotterbolagen,

att dotterbolag, för vinnande av största möjliga besparing av omkostnader, å alla områden av sin verksamhet handhaver rörelsen och anordnar driften på det mest rationella och effektiva sätt,

att dotterbolag icke utan särskilt medgivande från Spritcentralen ikläder sig förpliktelser, som kunna medföra avsevärda utgifter, eller verkställer mera betydande kapitalplaceringar,

att av dotterbolag ej verkställas avskrivningar i vidare mån än enligt de bestämmelser, som enligt § 18 mom. 1 gälla för Spritcentralen,

att av dotterbolag avsättning till fonder icke utan Kungl. Maj:ts medgivande verkställas i vidare mån än enligt lag skall ske,

samt att den vinst å dotterbolags rörelse, som kan återstå, sedan avsättning till fonder blivit gjord, icke användes för annat ändamål än till utdelning åt aktieägarna i överensstämmelse med gällande bolagsordning.

§ 22.

Därest annan än Spritcentralen erhåller rätt till partihandel med rusdrycker för tid efter den, under vilken detta avtal är gällande, skall den nye innehavaren berättigas och förpliktas att övertaga Spritcentralens för rörelsens bedrivande erforderliga tillgångar, såsom varulager, fastigheter, inventarier, förbrukningsartiklar, recepter m. m., ävensom förpliktas att, i den mån sådant lämpligen kan ske, bibehålla hos Spritcentralen anställd personal. Vid överlåtelse, som nu sagts, skall värdering av tillgångar, som ifrågakomma till övertagande, i den mån överenskommelse ej kan träffas, hänskjutas till avgörande enligt lagen om skiljemän.

§ 23.

Skulle tvist uppstå mellan staten och bolaget rörande rätta tolkningen av detta avtal, skall dylik tvist avgöras enligt lagen om skiljemän.

§ 24.

Detta avtal skall äga tillämpning från och med den 1 januari 1943.

§ 25.

Av detta avtal äro två exemplar upprättade och mellan parterna utväxlade.